

TOOTMISTEGURITE MAKSUSTAMINE JA TÖÖPUUDUS EESTIS

Tairi Rõõm

Märts 2003

Käesolevas uurimuses analüüsitakse Eesti maksusüsteemi ja tööpuuduse seoseid. Töös arvutatakse keskmised efektiivsed maksumäärad tööjõule, kapitalile ja tarbimisele. Eesti maksusüsteemi eripäraks on tööjõu kõrge maksukoormus kapitaliga võrreldes. Sellealastes uuringutes on valdavalt leitud, et tööjõu maksukoormuse tase ei mõjuta pikas perspektiivis tööpuudust. Viimatiöeldu kehtib aga eeldusel, et palgad on paindlikud. Kuna Eestis on mitmetest tööturu regulatsioonidest tulenevalt madalalpalgaliste töötajate palkade paindlikkus väike, võib tööjõu kõrge absoluutne ja/või suhteline maksukoormus nende hõivele negatiivset mõju avaldada.

Autori e-posti aadress: troom@epbe.ee

Toimetise autorite arvamused ei pruugi ühtida Eesti Panga ametlike seisukohtadega

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Maksusüsteemi muutuste mõju tööpuudusele.....	5
2.1. Tööjõumaksud.....	6
2.2. Kapitalimaksud.....	7
2.3. Tarbimismaksud.....	8
3. Keskmised efektiivsed maksumäärad tööjõule, kapitalile ja tarbimisele Eestis.....	9
3.1. Teoreetiline mudel	9
3.2. Kasutatud andmed.....	10
3.3. Tarbimise efektiivne maksumäär.....	11
3.4. Tööjõu efektiivne maksumäär	11
3.5. Kapitali efektiivne maksumäär.....	12
3.6. Keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis.....	12
4. Eesti maksumäärade analüüs rahvusvahelises kontekstis.....	13
4.1. Üldine maksukoormus Eestis ja OECD riikides	13
4.2. Keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis ja OECD riikides.....	14
4.3. Eesti maksusüsteemi võimalike muutuste analüüs.....	18
Kokkuvõte.....	20
Kasutatud kirjandus.....	22
Lisa 1. Keskmised maksumäärad ja piirmaksumäärad Eestis sissetulekute lõikes	24
Lisa 2. Tööjõu, kapitali ja tarbimise keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis	25
Lisa 3. Tööjõu ja tarbimise kombineeritud KEM OECD riikides ja Eestis	26
Lisa 4. Töötuse määrad (%) KIE riikides ja Euroopa Liidus aastal 2000	27
Lisa 5. Pikaajaliste töötute (töötuse perioodi kestvusega üle 1 aasta) osakaal kogu töötute hulgas KIE riikides ja Euroopa Liidus 2000.a.	27
Lisa 6. Töötuse määr (%) KIE riikides haridustasemetel lõikes 2000. a.	28

1. Sissejuhatus

Eesti kontekstis on siiani vähe käsitlemist leidnud küsimus, millisel määral on siinne kõrge töötuse tase ja struktuurse tööpuuduse¹ ulatuslikkus tingitud meie maksusüsteemist. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on seda lünka täita. Järgnevalt keskendutakse tootmistegurite – tööjõu ja kapitali – maksukoormuste analüüsimisele ja võrreldakse maksukoormuse jaotumist tootmistegurite vahel Eestis ja OECD riikides. Eesti maksusüsteemi eripäraks on madal kapitali maksukoormus võrreldes tööjõu omaga. Enamikus OECD riikides on suhe kas vastupidine (kapitali maksumäär ületab tööjõu oma) või on mõlemad tootmistegurid enam-vähem võrdselt maksustatud. Peamine küsimus, mida järgneva analüüsi käigus lahatakse, on: kas tööjõu kõrge absoluutne või suhteline maksukoormus (st kapitali madal maksukoormus võrreldes tööjõuga) võiks mõjuda negatiivselt hõivele.

“Vene kriisile” järgnenud majanduslanguse ajal tõusis Eestis tööpuudus ligi 15%ni. Viimase aastakümne kõrgeim tööpuuduse määr registreeriti 2000. aasta I kvartalis, mil see ulatus 14,8%ni. Ehkki sellest ajast alates on töötus märgatavalt alanenud (2002. aasta III kvartalis oli tööpuuduse määr 9,1%), on struktuurse tööpuuduse tase Eestis jätkuvalt kõrge. 2001. aastal oli pikaajaliste töötute² osakaal kõigist töötutest 48,3% ja käesoleval aastal on suhtarv veelgi suurenenud ning ulatub kolme esimese kvartali lõikes 53,4%ni.³ Joonis 1 annab ülevaate struktuurse tööpuuduse dünaamikast. Joonisel on ära toodud lühi- ja pikaajaliste töötute ning heitunud isikute arv aastail 1993–2001. Joonise põhjal on ilmne, et tööpuuduse langus on viimasel ajal aset leidnud eelkõige lühiajaliste töötute arvu alanemise arvelt. Pikaajaliste töötute ja heitunud isikute arv ei ole samas oluliselt vähenenud.⁴

Meie tööpuuduse kõrge tase ja struktuurne iseloom on eelkõige seletatavad ulatuslike majanduslike ümberkorraldustega üleminekuprotsessi käigus. 1990. aastatel Eestis toimunud kiire hõive langus ei olnud teiste siirderiikidega võrreldes erandlik nähtus. Üleminekuprotsessiga on enamikus Kesk- ja Ida-Euroopa (KIE) riikides paratamatult kaasnenud suur pikaajaliste töötute osakaal.⁵ Siirderiikides sõltub sissetulekute ja hõive dünaamika eelkõige muutustest makromajanduslikus keskkonnas ja on seetõttu majandusreformide üldisest edukusest enim mõjutatav. Arvestades, et siirdeprotsess on Eestis jõudnud lõppjärku, ei ole majanduses aset leidvad struktuursed muutused edaspidi enam nii ulatuslikud kui siiani. Seetõttu muutub tööpuuduse võimalike tegurite analüüsimisel tulevikus üha olulisemaks selle institutsionaalsete põhjuste – tööturgude regulatsiooni ja maksualase seadusandluse – analüüs.

¹ Struktuurse tööpuuduse all mõistetakse olukorda, kus on tekkinud lõhe töötajate reaalsete teadmiste ja töökohtadele esitatavate nõuete vahel. Struktuurse tööpuuduse taset hinnatakse pikaajalise tööpuuduse alusel.

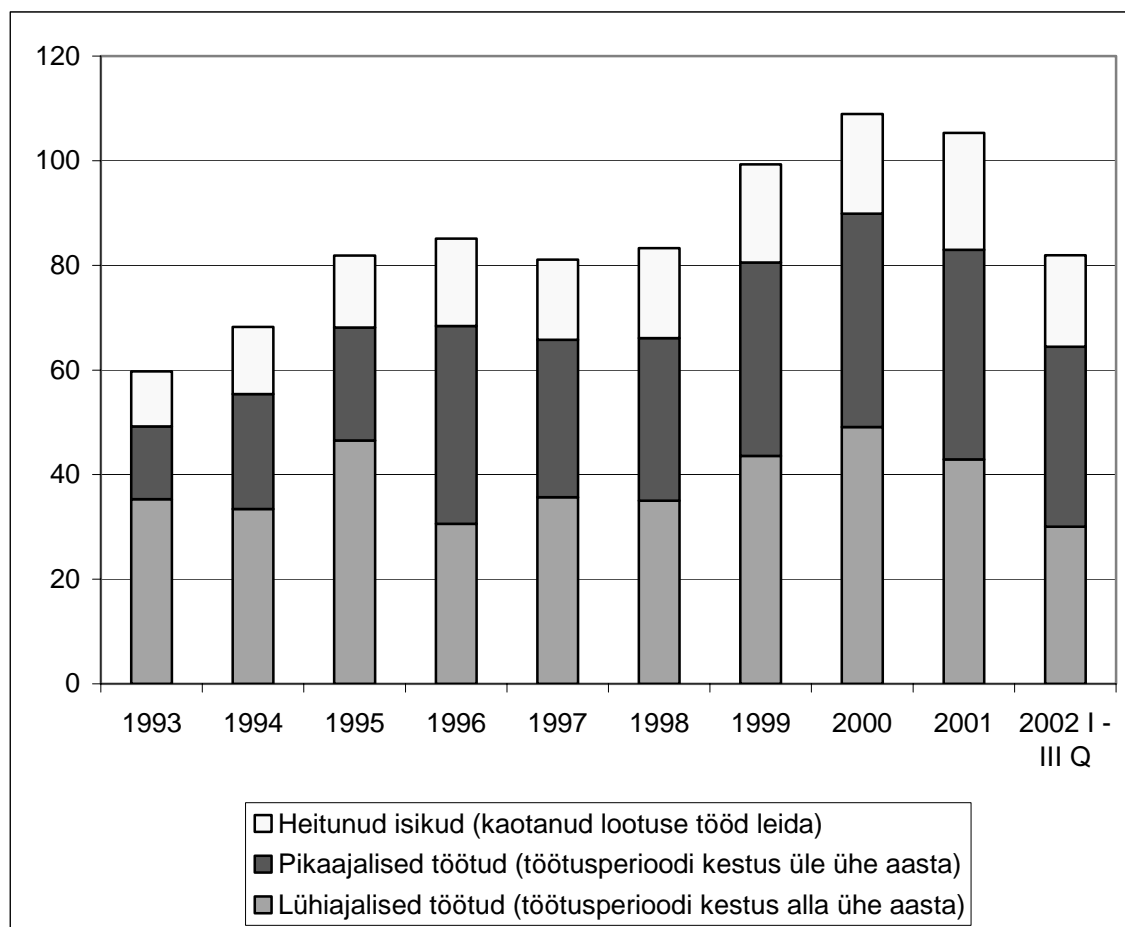
² Pikaajalisteks töötuteks loetakse isikuid, kes on olnud töötud rohkem kui aasta vältel

³ Eesti Statistikaamet (ESA)

⁴ Heitunuteks loetakse neid tööealisi elanikke, kes on kaotanud lootuse tööd leida

⁵ *Employment and Labour Market in the CEEC*. Eurostat, 2001 (vt Lisa 6).

Joonis 1. Struktuurse tööpuuduse areng 1993–2002. aastatel: lühi- ja pikaajalised töötud ning heitunud isikud (mõõtühik: tuhat, aastakeskmise, 15–69aastane elanikkond)

Allikas: Eesti Statistikaamet

Tööturu institutsionaalset raamistikku analüüsid on ulatusliku tööpuuduse ühe võimaliku põhjusena välja toodud seadusandlusest tingitud kõrged vallandamiskulud Eesti ettevõtetes (Järve 2002). Kui töötajate vallandamine on ettevõttele kulukas, mõjutab see tööjõu nõudlust ja töötute võimalusi tööturule tagasi pöördumiseks, mis läbi võib suurendada pikaajaliste töötute osakaal.

Olulise osa Eesti töötutest moodustavad madalapalgalistele (ja ühtlasi madalat haridus- ning kutseoskustaset nõudvatele) töökohtadele kandideerijad.⁶ Antud nähtuse ühe võimaliku põhjusena on välja toodud kõrge sissetulekute asendusmäär (Kuddo, Leetma *et al* 2002). Miinimumpalgale lähedase palgatasemega töökohtade puhul ei ole töötuks jäädes sotsiaaltoetustest saadavad sissetulekud madalamad kui töötades teenitud netopalk. Seetõttu puudub töötutel motivatsioon tööturule naasmiseks (olukord, mida nimetatakse “vaesuslõksuks”).

⁶ Töötuse määradest haridustasemete lõikes Eestis jt. KIE riikides annab ülevaate lisa 6 toodud graafik.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on analüüsida maksusüsteemi mõju tööpuudusele. Enimlevinud viis tööjõu maksukoormuse hindamiseks on *ex ante* keskmiste ja piirmaksumäärade arvutamine. Keskmise maksumäär mõõdab teiselt tulult tasutud maksude (tulu-, sotsiaal- ja töötuskindlustusmaksude summa) suhet maksubaasi. Maksubaasi moodustavad tööandja palgakulud (brutopalk pluss sotsiaalmaks ja tööandja poolt tasutud töötuskindlustusmaks). Piirmaksumäär mõõdab maksukulude suurenemise ja sissetuleku kasvu seost. Kui sissetulek suureneb ühe krooni võrra, siis piirmaksumäär mõõdab kui suur protsent sellest kroonist tuleb tasuda maksudeks.

Töö lisas 1 toodud tabelis on arvatatud keskmised ja piirmaksumäärad sissetulekute lõikes. Keskmiseid maksumäärasid arvesse võttes on Eesti maksusüsteem mõõdukalt progresseeruv: 2000 krooni brutopalka teeniva töötaja keskmine maksumäär on 35,39%, samas kui 15 000 krooni teeniva töötaja puhul on see 43,83%. Kuna Eestis ei sõltu maksumäärad sissetulekute tasemest (st ei kehti astmeline maksusüsteem), siis on tööga seotud tulu piirmaksumäär sissetulekute lõikes konstantne ja võrdub 45,12%ga. Maksud teiselt tulult on Eestis OECD riikide keskmisest mõnevõrra kõrgemad. Järgnevas ülevaates analüüsitakse, kas kõrged maksud tööjõule võivad suurendada tööpuudust.

Tööjõu maksukoormuse taset on täpsemalt võimalik hinnata, arvutades efektiivsed maksumäärad tootmisteguritele, st tööjõule ja kapitalile. Efektiivsed maksumäärad mõõdavad *ex post* maksukoormust ja need leitakse, kasutades makrotaseme andmeid valitsuse maksulaekumiste ning majandusagentide agregeeritud sissetulekute kohta. Efektiivsete maksumäärade arvutamiseks kasutatud võrrandite lugejates toodud muutujad mõõdavad tööjõult ja kapitalilt teenitud sissetulekute maksueelsete ning -järgsete väärtuste vahet. Nende muutujate mõõtmiseks saab kasutada riigieelarve maksulaekumisi, mis on seotud tööjõult või kapitalilt teenitud tuluga. Võrrandite nimetajates toodud muutujad tähistavad erinevat tüüpi maksude maksubaase, st sissetulekut tööjõult või kapitalilt mõõdetuna maksueelsetes hindades.

Töö teises, sissejuhatusel järgnevas, peatükis analüüsitakse erinevate tootmistegurite ja tarbimisega seotud maksude võimalikku mõju tööhõivele. Peatükis antakse ka ülevaade maksude ja tööpuuduse seoseid käsitlevast empiirilisest kirjandusest. Töö kolmandas peatükis arvutatakse efektiivsed maksumäärad tööjõule, kapitalile ja tarbimisele Eestis. Käesoleva uurimuse neljas peatükk käsitleb Eesti kaupade ja tootmistegurite efektiivseid maksumäärasid ning üldist maksukoormust ja nende võimalikku mõju tööhõivele, analüüsides Eesti maksumäärasid rahvusvahelises kontekstis. Võrdlusbaasina kasutatakse maksude taset OECD riikides. Töö lõpuosas tehakse kokkuvõtte ja järeldused.

2. Maksusüsteemi muutuste mõju tööpuudusele

Analüüsides maksupoliitika mõju tööpuudusele, keskendutakse ennekõike sellele, kuidas maksud mõjutavad kaupade ja tootmistegurite suhtelisi hindu majanduses. *Ceteris paribus* kehtib reegel, et maksupoliitika muudatused, mille tagajärjeks on tööjõukulude kasv (ehk tööjõu hinna kasv), alandavad nõudlust tööjõu järele. Seejuures tööjõu kui tootmisteguri nõudluse alanemist võib põhjustada mitte ainult tööjõukulude absoluutne kasv (st tööjõu maksukoormuse suurenemine) vaid ka suhteliste tööjõukulude kasv (st kapitali maksukoormuse alanemine). Seadusandlikud muudatused, mis põhjustavad kapitali suhtelise hinna alanemist võrreldes tööjõu

omaga, toovad tõenäoliselt kaasa tööjõu osakaalu vähenemise ja kapitali osakaalu kasvu tootmisstruktuuris.

Järgnevalt analüüsitakse erinevat tüüpi maksude mõju tööturgudele, kusjuures alustatakse otseselt tööjõu hinda mõjutavatest maksudest (üksikisiku tulumaks, sotsiaal- ja töötuskindlustusmaks). Seejärel analüüsitakse tööjõu hinda kaudselt mõjutavaid makse (maksud kapitalile ja tarbimisele).

2.1. Tööjõumaksud

Tööjõuga otseselt seotud maksudeks on Eestis sotsiaal-, töötuskindlustus- ja üksikisiku tulumaks. Kas muutused nende tasemes võivad mõjutada tööpuuduse määra? Vastus sõltub tööjõu pakkumise elastsusest, palkade paindlikkusest ja tööjõuning tooteturgudel valitsevatest konkurentsitingimustest.

Nagu on omane igat tüüpi maksudele, tekitavad ka tööjõumaksud maksukiilu (*tax wedge*). Tööturgudel tähistab maksukiil vahet tööandja poolt makstud maksude-eelse ja töövõtja poolt saadud maksudejärgse palga vahel. Analüüsides maksukiilu mõju tööhõive seisukohalt on oluline määratleda kumb osapool (töövõtjad või tööandjad) kannabmaksukoormust. Maksukoormuse jaotumine töövõtja ja –andja vahel ei sõltu pikas perspektiivis mitte sellest, kumb tööjõuturu osapooltest on maksukohuslane, vaid tööjõu nõudlus- ja pakkumiselastsustest. Kui tööjõu pakkumine on suhteliselt mitteelastne, kannavad suurema osa maksukoormusest töövõtjad, ja vastupidi.

Mida elastsem on tööjõu pakkumine võrreldes nõudlusega, seda vähem muutub maksude tõstmise tagajärjel töövõtja poolt saadud netopalk ja seda suuremat mõju avaldab maksukoormuse tõus tööpuudusele. Kui tööjõu pakkumine on mitteelastne (elastsuskoefitsient on võrdne nulliga), kandub kogu maksukoormuse tõus üle töövõtjale (netopalk langeb, brutopalk jääb samaks) ja maksude tõstmine tööpuudusele mõju ei avalda.

Enamik empiirilistest uuringutest, milles mõõdetakse tööjõu pakkumise elastsust, näitab, et n-ö keskmise töötaja (täistööajaga töötava mehe) pakkumiselastsus on võrdne nulliga (Pencavel, 1986). Seega võib järeldada, et palkade piisava paindlikkuse korral ei mõjuta tööjõu maksude taseme muutused tööpuudust. Kaudset tõendust asjaolule, et valdava osa tööjõu maksudest tulenevast maksukoormusest kannavad töövõtjad, annab OECD analüüs, mis näitab, et kõrgemate keskmiste maksudega tööjõule kaasneb madalam palkade osakaal toodangus (OECD, 1995).

Tööjõumaksude mõju tööpuudusele sõltub ka konkurentsitingimustest tööjõuturgudel. Tsentraliseeritud tasemel palgakokkulepete olemasolul (st juhul, kui ametiühingute mõjuvõim on suur), omavad töövõtjad tööjõuturul monopoolset turuvõimu. Muutused maksudes kanduvad sel juhul edasi mitte netopalkadesse, vaid tööandja palgakuludesse ja avaldavad mõju tööpuudusele. Kui palgakokkulepped on valdavalt individuaalsed ja ettevõtte omab monopsoonset turuvõimu, kanduvad muutused maksudes edasi netopalkadesse. Antud juhul ei too tööjõu maksukoormuse suurendamine või vähendamine kaasa tööandja palgakulude muutust ja, *ceteris paribus*, jääb ettevõtete tööjõunõudlus samaks.

Üldjuhul kehtib seaduspära, et mida madalam on netopalkade paindlikkus, seda tõenäolisem on, et töajõu maksukoormuse suurenemine põhjustab tööpuuduse määra kasvu. Töajõu maksukoormuse tõus ei mõjuta tööhõivet pikas perspektiivis juhul kui töajõuturud on vähe reguleeritud ja palgad piisavalt paindlikud. Samas võib kõrge reguleerituse taseme korral töajõu maksukoormuse tõstmise negatiivne mõju hõivele olla permanentne. Tööturgude toimimist takistavad regulatsioonid (miinimumpalgad, sotsiaaltoetustest tingitud kõrge sissetulekute asendusmäär jne.) alandavad netopalkade paindlikkust eelkõige madala haridus- ja oskustasemega töötajaskonna hulgas. Seetõttu võib maksukoormuse tõstmine avaldada pikaajalist negatiivset mõju eelkõige madalapalgaliste hõivele.

Töajõumaksude ja tööpuuduse võimalike seoste kohta tehtud empiirilised uuringud kinnitavad üldiselt ülaltoodud seisukohti. Makroandmete võrdleva analüüsi põhjal on leitud, et korrelatsioon ühelt poolt tööpuuduse määrade ja hõive kasvu ning teiselt poolt keskmiste töajõu maksumäärade või maksude/SKP suhtarvu vahel on praktiliselt olematu (OECD 1995). Ökonomeetrisel analüüsil põhinevad uuringud näitavad üldiselt samuti, et enamuses riikides on seos töajõumaksude ja tööpuuduse või majanduskasvu vahel nõrk. Kui statistiliselt oluline seos eksisteerib, on selle mõju tööpuudusele lühiajaline või on valdavalt tegu riikidega, kus ametiühingud omavad palgaläbirääkimistel suurt rolli ja palgad ei ole piisavalt paindlikud.⁷

Euroopa Liidu riikidele on üldiselt omane tööturgude suurem reguleeritus võrreldes muude majanduspiirkondadega. Eelkõige puudutavad regulatsioonid madala haridus- ja oskustasemega töajõudu, mistõttu nende palgad on suhteliselt vähe paindlikud. Palkade vähest paindlikkust kombineerituna töajõu suure maksukoormusega loetakse peamiseks põhjuseks, miks paljudes EL liikmesriikides on kõrge struktuurne tööpuudus.

2.2. Kapitalimaksud

Kapitalimaksudeks loetakse ettevõtte tulumaksu ning omanditehingutega seotud kaudseid makse (riigilõivud, maamaks jm maksud omandilt). Üldjuhul käsitletakse ettevõtte tulumaksuna (*corporate income tax*) maksu, mida ettevõtted tasuvad kasumilt; dividendidelt makstud tulumaks võetakse arvesse üksikisiku tulumaksu osana. Eesti maksulaekumiste arvepidamise süsteemis seevastu käsitletakse ka dividendidelt tasutud tulumaksu ettevõtte tulumaksuna.

Kapitalimaksude muutmine võib tööturgudele mõju avaldada, sest selle tulemusel muutuvad tootmistegurite – töajõu ja kapitali – suhtelised hinnad. Lühiperspektiivis tõstab kapitalimaksude alandamine *ceteris paribus* töajõu kui tootmisteguri suhtelist hinda, mille tagajärjel tõenäoliselt suureneb kapitali/töajõu suhtarv tootmises. Eeldusel et tootmise kogumaht oluliselt ei muutu, toob töajõu osakaalu vähenemine toodangus kaasa hõive vähenemise. Mil määral kapitali/töajõu suhtarv muutub, sõltub eelkõige töajõu kui tootmisteguri kapitaliga asendatavusest.

Madala haridus- ja oskustasemega töajõud on üldjuhul kapitali asendusfaktor, kõrgelt kvalifitseeritud töajõud aga täiendfaktor. Kapitalimaksude alandamine suurendab

⁷ Ülevaade töajõumaksude ja tööpuuduse seoseid analüüsivatest ökonomeetrisest uuringutest on toodud nt. Disney artiklis (IMF 2000)

seetõttu nõudlust kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu järele ja vähendab nõudlust madala oskustasemega tööjõu järele. Lühikeses perspektiivis (perioodi jooksul, mil töötajate netopalgad ei ole jõudnud maksusüsteemi muutusega kohaneda) tekib selle tagajärjel tõenäoliselt madala kvalifikatsioonitasemega tööjõu ülepakkumine (st suureneb madala kvalifikatsiooniga töötajate töötus) ja võib tekkida kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu puudus. Sellise maksusüsteemi muutuse mõju tööpuudusele sõltub lisaks ajahorisondile ka palkade paindlikkusest. Madalapalgaliste töötajate palkade paindlikkust vähendavad seadusandlikud regulatsioonid (näiteks miinimumpalga tõstmine vm) võivad kapitali maksukoormuse alandamisega kombineerituna suurendada pikaajalist tööpuudust madala oskustasemega töötajate hulgas.

Eeltoodust järeldub, et lühikeses perspektiivis võib kapitalimaksude alandamine kaasa tuua tööpuuduse kasvu. Samas võib pikas perspektiivis selline maksupoliitika muutus hõivele soodsalt mõjuda. Kuna kapitalimaksude langetamine alandab kapitali omahinda, suurenevad *ceteris paribus* selle tagajärjel investeeringud, mis avaldab soodsat mõju majanduskasvule ja selle kaudu ka hõivele. Kuna kapital on rahvusvaheliselt tunduvalt mobiilsem kui tööjõud, siis on kapitali pakkumiselastsus maksude suhtes kõrge. Teiste riikidega võrreldes madal kapitali maksukoormus annab Eestile seetõttu konkurentsieelise ja see tõenäoliselt suurendab välisinvesteeringute sissevoolu.

Kuigi eksisteerib ulatuslik erialane kirjandus, mis käsitleb kapitali maksukoormuse mõju investeeringutele ja seeläbi majanduskasvule ning hõivele, leidub võrdlemisi vähe uuringuid kapitali ja tööjõu suhteliste maksukoormuste mõju kohta tööpuudusele. Ka töötuse teemalistes poliitilistes aruteludes on vähe tähelepanu pööratud erinevustele tootmistegurite maksumäärades.⁸ Põhjuseks võib olla asjaolu, et kapitali maksukoormuse muutmise vastuoluliste tagajärgede tõttu on raske hinnata selle mõju tööpuudusele.

2.3. Tarbimismaksud

Tarbimismaksudena käsitletakse Eestis käibe- ja aktsiisimaksu. Tarbimismaksude ja tööhõive seoseid analüüsid käsitletakse tarbimismakse sageli tööjõu maksukoormuse osana. Antud käsitlusviisi puhul eeldatakse, et töötajad kulutavad kogu tööga teenitud tulu tarbimisele, st elanike töise tulu säästumäär on null. Arvestades säästmise madalat taset Eestis, on selline lähenemisviis Eesti maksusüsteemi analüüsimisel õigustatud. Kui tarbimismakse arvestatakse tööjõu maksukoormuse osana, on nende muutmise mõju tööjõule sarnane otseste tööjõumaksude omaga, st tarbimismaksude tõstmine võib põhjustada tööpuuduse tõusu (eeldusel, et selle tagajärjeks on brutopalkade tõus ja tööjõukulude suurenemine).

Nickell (1997) põhjendab tarbimismaksude arvamist tööjõu maksukoormuse hulka järgnevalt: kui tööjõuturud on tasakaalus, siis maksab tööandja töövõtjale sellist reaalselt palka, mille eest viimane nõus töötama. Töövõtja seisukohalt pole seejuures oluline, kas tema tegelik töötasu on kõrgem või madalam tööjõu maksukiilu (otsestest tööjõumaksudest) või tarbimismaksude muutuste tõttu. Ka antud arutluskäigus taandub analüüs asjaolule, kumb osapool – töövõtjad või -andjad –

⁸ OECD riikidest on vastav poliitiline diskussioon aset leidnud ainult Iirimaal ja Belgias (Zee, 1996)

kannab tegelikult maksukoormust. Nickell argumenteerib, et kapital on pikas perspektiivis tööjõust mobiilsem, mistõttu muutused maksukoormas jäävad tööjõu kanda.

Empiirilised uuringud, milles tarbimismakse on arvestatud osana tööjõu maksukoormusest, jõuavad üldjuhul ühisele järeldusele: sõltumata sellest, milliste maksude summat kasutatakse tööjõu maksukoormuse mõõtmiseks, on pikaajaline makroökonomiline seos antud näitaja ja tööpuuduse vahel minimaalne või olematu (Disney, 2000).

3. Keskmised efektiivsed maksumäärad tööjõule, kapitalile ja tarbimisele Eestis

Käesolevas töös arvatud agregeeritud efektiivsed maksumäärad põhinevad riigieelarve andmetel tegelike maksulaekumiste kohta. Metodoloogia väljatöötamisel aluseks võetud teoreetiline kontseptsioon lähtub Lucase (1990) pakutud käsitlusest. Empiiriline meetod maksumäärade aegridade arvutamiseks järgib oma ülesehituselt Mendoza, Razini ja Tezari (1994) töös kasutatud analüüsi.

3.1. Teoreetiline mudel

Teoreetilise mudeli aluseks on majandus, kus eksisteerib kolm kaupa: tarbimiskaup (n), tööjõud (t) ja kapital (k). Majapidamiste tarbimiskoguseid iga kauba osas kajastab vektor $l = (l_n, l_t, l_k)$ ja valitsuse (eksogeenne) tarbimiskulutuste vektor $v = (v_n, v_t, v_k)$. Ettevõtted toodavad tarbimiskaupa, kasutades tootmisteguritena tööjõudu ja kapitali, millega neid varustavad majapidamised. Valitsus finantseerib oma kulutusi maksude kogumisega tarbimiselt, tööjõult ja kapitalilt. Iga kaubale on kehtestatud kaks hinda, maksueelne ja -järgne. Maksueelne tootja hinnavektor $q = (q_n, q_t, q_k)$ ja maksujärgne tarbija hinnavektor $p = (p_n, p_t, p_k)$. Iga kaubale kehtestatud maksumäärasid kajastab maksuvektor $m = (m_n, m_t, m_k)$. Maksumäärasid defineeritakse siinkohal summana, mis tuleb tasuda tooteühiku kohta. Seetõttu kehtib võrdus: $m = p - q$. Vastav *ad valorem* maksumäärade vektor on $\tau = (\tau_n, \tau_t, \tau_k)$, kus $\tau_i = m_i / q_i$ ja $i = n, t, k$.

Kuna olemasolevate andmete põhjal pole hinnavektoreid võimalik koostada, arvutatakse ligikaudsed *ad valorem* maksumäärad, korrutades m_i ja q_i läbi vastava kauba toodetud ja/või tarbitud kogustega. Seega saab hinnavektorite asemel kasutada agregeeritud aegridasid maksubaasi ja -laekumiste kohta. Vastavate koguste määratlemisel on aluseks võetud majapidamiste eelarvepiirang:

$$p \cdot (l - e - b) = q \cdot y - p_n D \quad (1)$$

Ülaltoodud võrrandis tähistavad vektorid e ja b vastavalt majapidamiste esialgseid varusid ja valitsuse ülekandeid kolme kauba (tarbimise, tööjõu ja kapitali) osas, vektor y tähistab netotoodangut ning $p_n D$ tähistab fikseeritud (*lump-sum*) tarbimismaksu, millega finantseeritakse valitsuse eelarve defitsiiti. Neto-tarbimisvektorile ($l - e - b$) vastab maksuvektor m . Järgnevate võrrandite puhul tuleb silmas pidada, et tööjõu netotarbisvektor ($l_t - e_t$) on negatiivne ning $b_t = 0$, s.t. majapidamised on tööjõu

pakkujad ja valitsus ei saa teha ülekandeid töötatud tundides. Tarbimiskaupade netotoodangut tähistav y_n on positiivne ($y_n > 0$), samas kui neto-tootmissisendeid tähistavad y_t ja y_k on negatiivsed ($y_t, y_k < 0$). Seega tähistab $q \cdot y$ agregeeritud kasumeid, mis on osa majapidamiste sissetulekust.

Ad valorem maksumäärad on antud majanduses järgnevad:

$$\tau_n = \frac{p_n y_n - q_n y_n}{q_n y_n} \quad (2)$$

$$\tau_t = \frac{q_t(e_t - l_t) - p_t(e_t - l_t)}{q_t(e_t - l_t)} \quad (3)$$

$$\tau_k = \frac{-q_k y_k - (-p_k y_k)}{-q_k y_k} \quad (4)$$

Maksumäärade arvutamiseks kasutatud võrrandite lugejates toodud muutujad mõõdavad vastavalt tarbimise, tööjõu ja kapitali sissetulekute maksueelsete ning -järgsete väärtuste vahet. Antud muutujate mõõtmiseks saab kasutada riigieelarve maksulaekumisi, mis on seotud vastavate kaupadega (tarbimiskaupade, tööjõu või kapitaliga). Võrrandite nimetajates toodud muutujad tähistavad tarbimist ja sissetulekut tööjõult või kapitalilt mõõdetuna maksueelsetes hindades. Sisuliselt tähistavad need muutujad erinevat tüüpi maksude maksubaase.

Järgnevalt on agregeeritud andmetele tuginedes arvutatud *ad valorem* maksumäärad tarbimisele, tööjõule ja kapitalile Eestis. Maksumäärade vektori arvutamisel on eesmärgiks võimalikult täpselt määratleda maksueelsete ja -järgsete sissetulekute ja kulutuste väärtused. Ülaltoodud meetodil arvutatud maksumäärad mõõdavad tegelikke (*ex post* ehk realiseerunud) maksumäärasid majanduses.

3.2. Kasutatud andmed

Maksumäärade arvutamisel kasutatud andmed pärinevad Eesti Statistikaametist ja Rahandusministeeriumist ning katavad perioodi 1996–2001. a. Järgnevalt loetletakse arvutustes kasutatavatele lühenditele vastavad muutujad ja andmete allikad:

Rahandusministeerium, riigieelarve statistika:

FITM = Füüsilise isiku tulumaks

ETM = Ettevõtte tulumaks

SM = Sotsiaalmaks

MO = Maksud omandilt

RL = Riigilõivud

KM = Käibemaks

AM = Aktsiisimaks

Eesti Statistikaamet, rahvamajanduse arvepidamise süsteem:

HT = Hüvitised töötajatele = palk + tööandja poolt tasutud sotsiaalmaks

ET = Eratarbimiskulutused

VT = Valitsussektori lõpptarbimiskulutused
 VTT = Valitsussektori töötajate töötasud jm hüvitised

Eesti Statistikaamet, ettevõtete majandusnäitajad:
 K = Ärikasum

3.3. Tarbimise efektiivne maksumäär

Järgides teoreetilise mudeli püstituses toodud printsiipe, eeldame tarbimise efektiivse maksumäära arvutamisel, et majapidamiste sissetulekud ja tarbimisharjumused on homogeensed. Seega arvutatakse käesolevas töös *ad valorem* maksumäär representatiivsele majapidamisele, mis tarbib agregeeritud tarbimiskaupa. Tarbimise maksumäär mõõdab maksujärgse tarbija- ja maksueelse tootjahinna protsentuaalset vahet. Kasutades Eesti makrotaseme andmeid, on tarbimise efektiivse maksumäära arvutamise valem järgmine:

$$\tau_n = \left[\frac{KM + AM}{ET + VT - VTT - (KM + AM)} \right] \quad (5)$$

Ülaltoodud võrrandi lugeja tähistab valitsuse eelarvetulusid kaudsetelt maksudelt, mis sisaldavad käibe- ja aktsiisimaksu laekumisi. Käesolevas töös kasutatud teoreetilise mudeli kontekstis võrduvad valitsussektori sissetulekud kaudsetelt maksudelt agregeeritud tarbimise maksueelsetes ja -järgsetes hindades arvutatud väärtuste vahega. Võrrandi nimetajas toodud muutuja mõõdab maksubaasi, mis võrdub tarbimise maksueelse väärtusega. Muutuja arvutamisel on leitud maksujärgne kulu tarbimisele (eraisikute ja valitsussektori tarbimise summa), millest on lahutatud valitsussektori sissetulekud tarbimisega seotud maksudelt. Valitsussektori tarbimiskulutused on võrrandi nimetajas lisatud erasektori kulutustele, kuna ka valitsusasutused tasuvad tarbimismakse. Valitsussektori tarbimine (kulutused toodetele ja teenustele) on arvutatud, lahutades valitsussektori lõpptarbimiskulutustest töötajate töötasud.

3.4. Tööjõu efektiivne maksumäär

Tööjõu efektiivne *ad valorem* maksumäär mõõdab maksueelse ja -järgse palgatööga seotud sissetuleku protsentuaalset vahet. Ülaltoodud teoreetilise mudeli kontekstis arvutatakse ühtne keskmine maksumäär representatiivsele leibkonnale. Eesti maksusüsteemi mõõduka progresseeruvuse tõttu on alla keskmise sissetulekuga majapidamiste maksumäärad järgneva valemi alusel arvutatutest madalamad, samas kui keskmisest kõrgema sissetulekuga majapidamiste puhul ületavad need töös arvutatud määrasid. Kasutades Eesti agregeeritud andmeid, on tööjõu efektiivse maksumäära arvutamise valem järgmine:

$$\tau_t = \left[\frac{FITM + SM}{HT} \right] \quad (6)$$

Ülaltoodud valemi lugejas toodud muutuja võrdub füüsilise isiku tulumaksu ja sotsiaalmaksu summaga, mis on ekvivalentne majapidamiste teiselt tegevuselt teenitud sissetulekute maksueelsete ja -järgsete väärtuste vahega. Valemi nimetajas

toodud muutuja mõõdab maksubaasi ehk kogu tulu teiselt tegevuselt (agregeeritud palgad pluss sotsiaalmaks).

Üldjuhul võetakse tööjõu ja kapitali efektiivsete maksumäärade arvutamisel arvesse, et FITM sisaldab mittetöiselt tulult tasutud tulumaksu, mistõttu osa füüsiliste isikute poolt tasutud tulumaksust moodustab tulumaks kapitalilt (omanditulu). Kuna Eestis moodustas omanditulu vaatlusalusel perioodil vaid väikese osa (alla 1%) teenitud tulust, on antud töös eeldatud, et riigieelarvesse laekunud füüsilise isiku tulumaksu baasi moodustab ainult tulu teiselt tegevuselt.⁹

3.5. Kapitali efektiivne maksumäär

Sarnaselt tööjõu omale mõõdab ka kapitali efektiivne maksumäär (KEM) ühtset keskmist maksumäära representatiivsele majapidamisele. Seejuures eeldatakse, et antud majapidamine omab proportsionaalset osa kõigist antud majanduspiirkonnas tegutsevatest ettevõtetest. Eeldusel, et ettevõtted on homogensed, mõõdab KEM ka *ad valorem* kapitali maksumäära representatiivsele ettevõttele. Ettevõtete heterogeensust arvesse võttes tuleb silmas pidada, et kapitali efektiivne maksumäär on positiivselt seotud dividendimääraga. Mida kõrgem on väljastatud dividendide ja kasumi suhe, seda kõrgem on antud ettevõtte tegelik kapitali maksukoormus. Kapitali efektiivse maksumäära arvutamise valem on järgmine:

$$\tau_k = \left[\frac{ETM + MO + RLO}{K} \right] \quad (7)$$

Ülaltoodud valemi lugeja tähistab kapitalilt teenitud sissetulekute maksueelse ja –järgse vääringu vahet. Käesolevas töös kasutatud teoreetilisest mudelist lähtudes on vahe võrdne riigieelarvesse laekunud summaga, mille moodustavad kapitalilt tasutud maksud. Antud maksude hulka on arvatud ettevõtte tulumaks ja kaudsed kapitali omamisega seotud maksud (maksud omandilt ja riigilõivud omanditehingutelt). Viimaste tähis valemis on RLO. Arvutustes on eeldatud, et omanditehingutega (kinnisvara omandamine jm) seotud riigilõivud (RLO) moodustavad poole valitsusele tasutud riigilõivudest (RL). Võrrandi nimetaja mõõdab maksueelseid agregeeritud sissetulekuid kapitalilt, mis moodustavad kapitali maksubaasi. Antud muutuja võrdub ettevõtete agregeeritud ärikasumiga.¹⁰

3.6. Keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis

Tabelis 1 on ära toodud valemite (5), (6) ja (7) põhjal arvutatud tarbimise, tööjõu ja kapitali keskmised efektiivsed maksumäärad (KEM) Eestis 1996.–2001¹¹. aastatel. Tabelist ilmneb, et tööjõu KEM jäi 1996.–2001. aastatel 33,6%–38,8% vahemikku. Kapitali KEM oli enne ettevõtete reinvesteeritud kasumitelt tulumaksu kaotamist 2000. aasta jaanuaris samas suurusjärgus tööjõu KEMga (erandiks ainult 1997. aasta). Pärast ettevõtete tulumaksu reformi on kapitali KEM jäänud 10,9–13,4% vahemikku,

⁹ Omanditulu suhe sissetulekutesse palgatööst on arvutatud Eesti Statistika Aastaraamatus (2001) avaldatud andmete alusel

¹⁰ Ettevõtte ärikasum (*net operating surplus*) = kasum enne erakorralisi ja finantstulusid ning –kulusid ja enne tulumaksu tasumist.

¹¹ Laiendatud tabel, mis kajastab arvutuste aluseks olevaid statistilisi andmeid, on ära toodud lisa 2.

mis on ligikaudu kolm korda madalam tööjõu KEM-ist. Tarbimise KEM jäi vaatlusalusel perioodil 20,4–24,5% vahemikku.

Tabel 1. Tööjõu, kapitali ja tarbimise keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis 1996–2001. aastatel

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Keskmine
Tööjõu KEM	34.4%	38.8%	36.5%	33.6%	35.5%	35.8%	35.8%
Kapitali KEM	31.1%	21.5%	32.8%	35.1%	13.4%	10.9%	24.1%
Tarbimise KEM	21.7%	24.5%	21.2%	20.4%	22.6%	22.8%	22.2%

Allikas: Autori arvutused

Kuidas suhtestuvad omavahel tööjõu *ex ante* ja *ex post* keskmised maksumäärad Eestis? Arvesse võtmata töötuskindlustusmaksu, mis hakkas kehtima käesolevast aastast, oli 1996.–2001. aastatel keskmist brutokuupalka teeniva töötaja *ex ante* maksumäära keskmine tase 38,2%. See on kõrgem tööjõu KEMist, mille tase oli samal ajaperioodil 35,8%. Kuna efektiivse maksumäära puhul on arvesse võetud varimajanduse mõju (ümbrikupalkade maksmist) on see *ex ante* maksumäärast madalam. Tegelikult tööjõu maksukoormuse *ex ante* maksukoormusest madalamaks osutumise teine võimalik põhjus on erinevate tulumaksusoodustuste olemasolu (eluaseme- ja õppelaenu intresside tulumaksuvabastused jne.).

4. Eesti maksumäärade analüüs rahvusvahelises kontekstis

4.1 Üldine maksukoormus Eestis ja OECD riikides

Tabelis 2 on antud ülevaade OECD riikide ja Eesti üldisest maksukoormusest, mõõdetuna suhtarvuna SKPsse, ja tööpuuduse määradest neis riikides. Eesti üldine maksukoormus moodustas keskmiselt 33,5% SKP suhtes, mis oli madalam nii OECD kui ka EL maksukoormustest 1990. aastatel (vastavalt 36,1 ja 40,9%). Meie omast kõrgem (üle 40%) oli üldine maksukoormus ka Tšehhis, Poolas ja Ungaris. Eestist madalam oli maksude osakaal SKP-st arenguriikides (Korea, Mehhiko, Türgi), aga ka nt. USAs ja Jaapanis.

Analüüsides tabelis 2 toodud andmeid OECD riikide lõikes ilmneb, et tööpuuduse ja üldise maksukoormuse vahel puudub oluline korrelatsioon. Antud tulemlõike ühtib käesoleva töö 2. peatükis toodud järeldusega, mis põhines ülevaatel empiirilistest uuringutest (valdav enamus neist on leidnud), et maksukoormuse üldise taseme ja tööpuuduse määra vahel puudub pikas perspektiivis statistiliselt oluline seos.

Tabel 2. Keskmise maksukoormus (valitsuse maksutulude osakaal SKP suhtes) ja tööpuudus OECD riikides ning Eestis

	Valitsussektori maksutulud / SKP			Tööpuuduse määr (%)		
	1980-85	1986-90	1991-97	1982-85	1986-90	1991-97
USA	27.1	27.6	28.5	8.5	5.9	6.2
Jaapan	26.7	30.0	28.7	2.6	2.5	2.8
Saksamaa	37.8	37.7	37.8	6.7	5.9	7.7
Prantsusmaa	43.2	43.5	43.9	8.9	9.8	11.5
Itaalia	33.6	37.1	42.1	7.6	9.5	10.6
Suurbritannia	37.3	36.8	35.0	11.0	9.0	9.0
Kanada	33.2	34.9	35.8	11.2	8.4	10.2
Austraalia	28.2	29.7	28.6	8.6	7.1	9.2
Austria	41.0	41.7	43.2			4.1
Belgia	45.4	44.8	45.1	10.7	8.7	8.8
Tšehhi Vabariik			40.5			4.3
Taani	46.3	49.8	48.8	8.3	6.4	8.0
Soome	38.5	42.6	46.0	6.0	4.4	13.4
Kreeka	27.0	29.2	31.7	7.8	7.4	9.3
Ungari			43.9			10.4
Island	29.4	30.5	31.6	0.9	1.0	3.9
Iirimaa	35.4	36.4	34.0	14.4	15.5	13.4
Korea	17.4	17.4	20.2	4.0	2.9	2.4
Luksemburg	45.8	44.0	44.7	3.1	2.1	2.6
Mehhiko	16.7	16.9	17.2		3.2	4.1
Madalmaad	44.8	45.9	44.5	8.9	7.4	6.2
Uus-Meremaa	32.4	36.3	36.5	4.8	5.7	8.2
Norra	43.0	43.1	41.4	3.0	3.5	5.3
Poola			41.0			13.0
Portugal	26.8	29.1	32.9	8.8	6.4	6.1
Hispaania	26.5	33.0	34.2	18.6	19.0	21.1
Rootsi	49.6	54.7	50.3	3.3	2.0	7.9
Šveits	29.9	31.4	32.7			3.5
Türgi	17.1	18.6	23.5	6.9	8.0	7.6
OECD keskmine	33.8	35.5	36.1			7.6
G7 keskmine	34.1	35.4	36.0			
EU keskmine	38.6	40.4	40.9			10.2
Eesti*			33.5			11.8

Allikad: OECD Revenue Statistics, OECD Economic Outlook 2/2001, autori arvutused

Märkused: * Eesti maksutulude/SKP suhe ja tööpuuduse määr on arvatud perioodi 1996.–2001.a kohta.

4.2. Keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis ja OECD riikides

Tabel 3 näitab tööjõu, kapitali ja tarbimise KEMe OECD riikides ja Eestis. Efektiivsed maksumäärad OECD riikide kohta pärinevad Carey ja Tchilinguirian'i (2000) analüüsist. Sarnaselt käesolevas töös Eesti KEMide arvutamisel kasutatud meetodiga põhinevad ka nende autorite arvutused Mendoza, Razini ja Tesari (1994)

poolt väljatöötatud metodoloogial, mistõttu OECD riikide efektiivsed maksumäärad on võrreldavad Eesti vastavate andmetega.

Võrreldes Eesti ja OECD riikide efektiivseid maksumäärasid ilmneb, et tööjõu KEM oli Eestis lähedane OECD ja ELi keskmistele tööjõu maksumääradele, olles esimesest 2,4 protsendipunkti kõrgem ja teisest 1 protsendipunkti võrra madalam. Eesti omast kõrgem on tööjõu maksukoormus paljudes ELi liikmesriikides (nt Prantsusmaal, Austrias ja Belgias) ning OECD liikmetest Ida- ja Kesk-Euroopa riikides (Tšehhis, Poolas ja Ungaris). Meie tasemest madalam oli tööjõu maksukoormus aga näiteks Koreas, USAs, Suurbritannias ja Portugalis.

Tarbimise KEM oli Eestis viimase kuue aasta lõikes 22,2%, mis on OECD ja ELi keskmistest vastavalt 5,1 ja 3,5 protsendipunkti võrra kõrgem. Tööjõu maksukoormuse analüüsimisel kasutatakse selle mõõduna sageli tööjõu ja tarbimise kombineeritud efektiivset maksumäära. Eestis oli tööjõu ja tarbimise KEMide netosumma 1996.–2001. aastatel keskmiselt 50%. Tööjõu ja tarbimise kombineeritud efektiivsed maksumäärad OECD riikide lõikes on toodud lisas 3. OECD ja ELi keskmised tööjõu ja tarbimise kombineeritud KEMid 1991.–1997. aastatel olid vastavalt 42,7 ja 48,3%. Võrreldes neid näitajaid Eesti omaga ilmneb, et juhul kui tööjõu maksukoormuse hulka arvestatakse nii tööjõu- kui tarbimismaksud, on Eestis selle tase suhteliselt kõrge.

Kapitali KEM oli 1996.–2001. aastatel Eestis keskmiselt 24,1%. Arvesse võttes Eestis toimunud kapitali maksukoormuse märgatavat alanemist seoses ettevõtete reinvesteeritud kasumitelt tulumaksu kaotamisega alates 2000. aasta jaanuarist, tasub tulevasi maksukoormuseid prognoosides Eestis aluseks võtta kapitali KEM 2000.–2001. aastatel. Vastav näitaja oli 12,1%, mis on märgatavalt madalam mistahes OECD riigi kapitali efektiivsest maksumäärast. OECD ja ELi keskmised kapitali KEMid 1990.–1997. aastatel olid vastavalt 52,2 ja 45,3%.

Eeltoodust lähtub, et tööjõu maksukoormus Eestis on OECD keskmisest mõõdukalt kõrgem, kapitali oma aga seevastu oluliselt madalam. Eesti maksusüsteemi ja tööpuuduse võimalike seoste analüüsimiseks on tabelites 2 ja 3 toodud andmete põhjal arvutatud korrelatsioonid erinevate tootmistegurite ja tarbimiskaupade maksukoormuste ning tööpuuduse vahel OECD riikide lõikes. Saadud korrelatsioonikoefitsiendid on toodud tabelis 4.

Tabel 3. Tööjõu, kapitali ja tarbimise keskmised efektiivsed maksumäärad OECD riikides.

	Tööjõu KEM			Kapitali KEM			Tarbimise KEM		
	1980-85	1986-90	1991-97	1980-85	1986-90	1991-97	1980-85	1986-90	1991-97
USA	21.6	22.1	22.6	50.6	48.8	51.0	6.3	5.9	6.1
Jaapan	20.1	23.1	24.0	108.7	98.8	83.6	6.4	6.2	6.7
Saksamaa	33.1	34.8	35.9	47.6	37.4	36.4	14.8	14.6	15.8
Prantsusmaa	35.4	38.5	40.2	53.3	41.5	41.4	18.8	19.0	18.0
Itaalia	28.6	32.3	36.3	36.0	38.9	49.6	12.2	14.6	16.0
Suurbritannia	24.3	22.3	21.0	95.5	90.2	68.6	16.0	16.4	16.9
Kanada	22.5	26.3	28.7	53.9	62.4	87.7	16.4	14.9	13.1
Austraalia	21.4	23.7	22.6	66.2	59.3	56.2	14.0	13.5	11.9
Austria	37.0	37.8	41.8	35.4	34.2	34.4	20.9	21.4	20.0
Belgia	38.5	40.1	39.7	52.4	44.5	47.0	16.7	17.5	18.7
Tšehhi Vabariik			36.4			63.7			22.7
Taani		40.2	42.8		90.1	67.7	25.8	27.9	25.7
Soome	33.0	37.5	44.5	35.6	46.4	56.5	22.4	24.7	22.7
Kreeka		20.7	24.3		38.9	39.4	15.7	18.3	18.6
Ungari			39.6						25.7
Island							29.5	26.5	23.6
Iirimaa	21.2	24.9	25.1	57.4	30.0	27.6	22.3	23.7	22.8
Korea	3.5	5.0	7.7	19.9	25.7	49.0	17.2	17.1	16.0
Luksemburg							14.3	15.9	20.9
Mehhiko							15.0	13.9	12.6
Madalmaad	41.1	42.0	41.0	39.2	38.8	40.7	16.1	18.3	18.7
Uus-Meremaa		25.7	24.2		55.4	50.1	11.9	17.9	19.8
Norra	33.8	34.7	35.5	49.7	56.3	38.1	27.6	27.4	26.9
Poola			42.9						19.8
Portugal		20.0	22.7		18.2	22.2	16.7	21.4	20.5
Hispaania	24.2	27.7	30.4	24.0	31.4	31.9	8.5	14.4	13.7
Rootsi	46.8	51.0	48.5	56.6	80.2	63.5	17.7	20.4	18.7
Šveits	27.2	28.1	30.2	49.2	71.8	75.6	8.5	8.9	8.4
Türgi							6.0	8.0	11.2
OECD keskmine	30.0	32.2	33.4	51.7	52.2	52.2	16.1	17.2	17.1
G7 keskmine	26.5	28.5	29.8	63.6	60.0	59.8	13.0	13.1	13.2
EL keskmine	33.0	35.3	36.8	48.4	46.9	45.3	16.6	18.6	18.7
Eesti*			35.8			24.1			22.2

Allikas: David Carey ja Harry Tchilinguirian (*OECD Working Paper*, 2000), autori arvutused

Märkused: * Eesti keskmised efektiivsed maksumäärad on arvutatud perioodi 1996–2001 kohta.

Tabel 4. Tööpuuduse korrelatsioon tööjõu absoluutse ja suhtelise maksukoormusega OECD riikide lõikes 1980.–1997. aastatel

	1980-85	1986-90	1991-97	Kokku
Tööpuuduse ja tööjõu KEM korrelatsioon	-0.102	-0.050	0.228	0.053
Tööpuuduse korrelatsioon tööjõu ja tarbimise komb. KEM-ga	-0.142	-0.025	0.242	0.054
Tööpuuduse korrelatsioon tööjõu ja kapitali KEM-de vahega	0.070	0.350	0.322	0.249

Allikas: Autori arvutused

Tabeli 4 põhjal ilmneb, et tööjõu maksukoormus ja tööpuuduse määr ei ole riikide lõikes omavahel korreleeritud. Tulem on sama sõltumata sellest, kas tööjõu maksukoormuse mõõduna kasutatakse tööjõu KEMi või tööjõu ja tarbimise kombineeritud KEMi. Resultaat ühtib peatükis 2 tehtud järeldusega, mis põhines ülevaatel empiirilistest uuringutest. Makroandmete võrdleva analüüsi põhjal on üldiselt leitud, et korrelatsioon ühelt poolt tööpuuduse määrade ja hõive kasvu ning teiselt poolt keskmiste tööjõu maksumäärade või maksude/SKP suhtarvu vahel on praktiliselt olematu (OECD, 1995).

Millist mõju võiks tööhõivele avaldada kapitali madal maksukoormus? Nagu on kirjeldatud ka käesoleva töö teises peatükis, avaldab kapitali maksukoormuse muutumine tööturgudele mõju läbi kapitali ja tööjõu (kui tootmistegurite) suhteliste hindade muutumise. Lühiperspektiivis tõstab kapitalimaksude alandamine *ceteris paribus* tööjõu kui tootmisteguri suhtelist hinda, mille tagajärjel tõenäoliselt suureneb kapitali/tööjõu suhtarv tootmises. Eeldusel et tootmise kogumaht oluliselt ei suurene, toob tööjõu osakaalu vähenemine toodangus kaasa hõive vähenemise. Palkade vähese paindlikkuse korral võib kapitalimaksude alanemise mõju tööhõive vähendamisele osutada ka pikaajaliseks.

Analüüsimaks kapitali ja tööjõu suhteliste maksukoormuste seoseid tööpuudusega, on tabelites 2 ja 3 toodud andmeid kasutades arvutatud korrelatsioon ühelt poolt tööpuuduse määra ja teiselt poolt tööjõu ning kapitali KEMide erinevuse vahel OECD riikide lõikes. Saadud korrelatsioonikoefitsiendid on toodud tabeli 4 viimases veerus. Koefitsendist ilmneb, et tööjõu ja kapitali maksukoormuste vahe on tööpuuduse määraga positiivselt korreleeritud. Vastav koondvalimi korrelatsioonikoefitsient on 0,249. Sellest lähtudes saab järeldada, et mida kõrgem oli tööjõu maksukoormus võrreldes kapitali omaga, seda kõrgem oli pikas perspektiivis ka tööpuuduse määr.

Siiski tuleb tõdeda, et makrotaseme korrelatsioonide põhjal ei saa teha olulisi majanduspoliitilisi järeldusi. Põhjalikum majandusanalüüs kapitali ja tööjõu suhteliste maksukoormuste võimalikust mõjust hõivele eeldaks struktuurse mudeli kasutamist. Teoreetiliselt võib kapitali maksukoormuse alandamise mõju tööhõivele olla nii positiivne kui negatiivne. Eelöeldust järeldub, et palkade vähese paindlikkuse korral võib antud maksusüsteemi muudatus kaasa tuua tööpuuduse kasvu. Teisalt aga alandab kapitalimaksude langetamine kapitali omahinda, mis peaks pikas perspektiivis soodsalt mõjuma investeringutele ja toodangu kasvu kaudu ka hõivele.

Madala haridus- ja oskustasemega töäjõud on üldjuhul kapitali asendusfaktor, kõrgelt kvalifitseeritud töäjõud seevastu täiendfaktor. Madal kapitali maksukoormus võrreldes töäjõuga suurendab seetõttu nõudlust kõrge ja vähendab nõudlust madala oskustasemega töäjõu järele. Eesti tööturgudele iseloomulik nõudluse-pakkumise tasakaalustamatus, st olukord kus madalalt kvalifitseeritud töäjõu osas ületab pakkumine nõudlust ja kõrgelt kvalifitseeritud töäjõu puhul nõudlus pakkumist, võib olla töäjõu kõrge suhtelise maksukoormuse tagajärg.

4.3. Eesti maksusüsteemi võimalike muutuste analüüs

Tabeli 3 põhjal on näha, et töäjõu maksukoormus mõõdetuna keskmise efektiivse maksumäärana töäjõule, on enamuses OECD riikides (eelkõige Lääne-Euroopas) viimastel kümnenditel suurenenud. Peamiseks põhjuseks on seejuures sotsiaalmaksu osakaalu suurenemine, mis on seotud rahvastiku vananemisega paljudes neist riikidest. Rahvastiku keskmine vanus tõuseb ka Eestis, mistõttu on tõenäoline, et meilgi töäjõu maksukoormus tulevikus suureneb. Antud trendi võimalikkusele viitavad ka mõned hiljuti läbi viidud ja plaanitavad muudatused seadusandluses. Alates 2002. aastast lisandus töäjõumaksuna töötuskindlustusmaks, mille maksumäär varieerub ja võib ulatuda kuni 3%ni palgafondist. Lisaks sellele on Riigikogus arutlusel tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustuse seaduse eelnõu, mille kohaselt oleks tööandjad kohustatud tasuma kindlustusmaksleid selleks moodustatud fondi, et kindlustada oma ettevõtete töötajaid tööga seotud traumade ja kutsehaiguste vastu. Kui seaduseelnõu esialgselt väljapakutud kujul läbi läheks, tähendaks see täiendavat töäjõu maksukoormuse tõusu. Ka 2000. aasta algul läbi viidud seadusandlik muudatus, millega kaotati tulumaks ettevõtete reinvesteeringut kasumitelt, tõi kaasa töäjõu suhtelise maksukoormuse märgatava suurenemise.

Kas töäjõu maksukoormuse tõus võib põhjustada tööpuuduse määra kasvu? Eelpool kirjutatu põhjal võib väita, et pikaajalist seost tööpuuduse ja töäjõu maksukoormuse agregeeritud tasemete vahel ei eksisteeri, küll aga võivad töäjõu maksukoormuse suurendamisele suunatud seadusandlikud muudatused põhjustada lühiajalist hõive langust. Permanentseks võib hõive langus kujuneda neis sektorites, kus palgad ei ole paindlikud. Kuna madalapalgalise ja vähese kvalifitseeritusega töötajaskonna palgatase on riiklikult enim reguleeritud, võib töäjõu maksukoormuse tõusust tingitud tööpuuduse määra suurenemine pikaajaliseks kujuneda just selles töäjõugrupis. Töäjõu maksukoormuse suurendamiseni viivad seadusandlikud muudatused võivad avaldada suuremat negatiivset mõju madalapalgalise töötajaskonna hõivele ka seetõttu, et nende töäjõud on kapitali kui alternatiivse tootmisteguriga kergemini asendatav.

Madalapalgaliste töötajate töötasude paindlikkust vähendavate seadusandlike teguritena on välja toodud kõrgeid töötü abirahasid ja sotsiaaltoetusi ning kõrgeid alampalkasid. Eesti sotsiaaltoetuste süsteem garanteerib töötutele kõrgeid sissetulekute asendusmäärad, mis leibkonna tüübist sõltuvalt võivad ulatuda enam kui 100%ni töötasust (Kuddo *et al* 2002). Praegu moodustab alampalk Eestis ligikaudu 30% keskmisest palgatasemest, mis Euroopa riikidega võrreldes pole kõrge (Marit Rõõm, 2003). Lähitulevikus leiab aga kõigi eelduste kohaselt aset alampalkade märgatav kasv – eksisteerib ametiühingute ja tööandjate keskliitide vaheline kokkulepe, mille kohaselt alampalku tõstetakse järk-järgult, kuni need moodustavad 2008. aastaks 41% keskmisest palgast.

Lisaks ülaltoodud teguritele on madalapalgalise töötajaskonna palkade paindlikkust vähendav tegur ka selle grupi madalam piirkondadevaheline mobiilsus võrreldes tööturu teiste segmentidega. Regioonidevahelise liikumise puhul võivad takistuseks saada suured piirkondadevahelised erinevused elamiskuludes (üürid, kommunaalmaksud jm.) ja kinnisvarahindades. Kõrgema sissetulekuga piirkondades (näiteks Tallinnas), on ka eluasemega seotud kulutused maaregioonide omadest kõrgemad, mis loob potentsiaalsetele ümberasujatele barjääri, kuna vahetult pärast kolimist ületavad kulud mingi perioodi vältel tulusid.

Kõiki eeltoodud asjaolusid arvesse võttes võiks Eestis kaaluda madalapalgaliste töötajate maksukoormuse alandamist: palkade madala paindlikkuse tõttu on nende puhul väga tõenäoline, et maksude vähendamine avaldab hõivele pikaajalist positiivset mõju. Ka vähendaks selline maksusüsteemi muutus ümbrikupalkade maksmist. Töölepingute legaliseerimine võimaldaks varimajandussektoris töötavatel madalapalgalistel töötajatel osa saada sotsiaalsetest garantiidest (pensioni- ja haiguskindlustus), millele neil illegaalselt töötades õigust ei ole.

Kokkuvõte

Eesti üldine maksukoormus moodustas 1996.–2001. aastatel keskmiselt 33,5% SKP suhtes, mis oli madalam nii OECD kui ka ELi maksukoormustest 1990. aastatel (vastavalt 36,1 ja 40,9%). On vähe tõenäoline, et meie suhteliselt madal üldine maksukoormuse tase avaldaks tööhõivele soodsat mõju. Empiirilised uuringud on valdavas enamuses leidnud, et tööpuuduse ja üldise maksukoormuse vahel puudub pikas perspektiivis oluline seos.

Võrreldes Eesti ja OECD riikide keskmiseid efektiivseid maksumäärasid tootmisteguritele ilmneb, et Eestis on töäjõu maksukoormus OECD riikide keskmisest mõõdukalt kõrgem, kapitali oma aga oluliselt madalam. Töäjõu maksukoormuse kõrge tase eraldi võetuna ei peaks tööpuudusele pikaajalist mõju avaldama. Vastavad empiirilised uuringud on üldiselt leidnud, et korrelatsioon ühelt poolt tööpuuduse määra ja hõive kasvu ning teiselt poolt keskmiste töäjõu maksumäärade või maksude/SKP suhtarvu vahel ei ole statistiliselt oluline. Kui statistiliselt oluline seos eksisteerib, on selle mõju tööpuudusele lühiajaline või on valdavalt tegu riikidega, kus ametiühingud omavad suurt rolli palgaläbirääkimistel ja palgad ei ole piisavalt paindlikud.

Rahvusvahelises kontekstis on Eesti maksukoormuste jaotumine tootmistegurite vahel erandlik: pärast 2000. aasta jaanuaris läbi viidud maksureformi, mille käigus kaotati tulumaks ettevõtete reinvesteeritud kasumitelt, on kapitali keskmine efektiivne maksumäär Eestis töäjõu omast märgatavalt madalam (kahe viimase aasta keskmised määrad on vastavalt 12,1 ja 35,6%). Kõigis käesolevas töös Eestiga võrreldud OECD riikides oli tootmistegurite suhteliste maksukoormuste suhe vastupidine (kapitali maksukoormus ületas töäjõu oma) või enam-vähem võrdne. Mitmed lähiminevikus läbiviidud ja planeeritavad seadusandlikud muudatused (töötuskindlustusmaksu kehtestamine, töö- ja kutsehaiguskindlustuse seaduse eelnõu arutelu jne.) viitavad Eestis-töäjõu maksukoormuse edasisele suurenemisele, mis suurendaks lõhet töäjõu ja kapitali KEMide vahel veelgi.

Kapitali maksukoormuse vähenemine ja töäjõu oma tõus avaldavad tööturgudele mõju kapitali ja töäjõu (kui tootmistegurite) suhteliste hindade muutumise kaudu. Antud maksusüsteemi muutuste mõju hõivele sõltub eelkõige netopalkade paindlikkusest: mida paindlikumad need on, seda tõenäolisemalt ei avalda töäjõu suur maksukoormus võrreldes kapitali omaga hõivele pikaajalist negatiivset mõju.

Teoreetiliselt võib kapitali maksukoormuse alandamise mõju tööhõivele olla nii positiivne kui negatiivne. Eeltoodust järeldub, et palkade vähese paindlikkuse korral võib selline maksusüsteemi muudatus kaasa tuua tööpuuduse kasvu. Teisalt aga alandab kapitalimaksude langetamine kapitali omahinda, mis peaks pikas perspektiivis investeeringutele ja toodangu kasvu kaudu ka hõivele soodsalt mõjuma.

Töäjõu suhtelise maksukoormuse kõrge tase Eestis avaldab tõenäoliselt negatiivset mõju eelkõige madala oskus- ja haridustasemega (ja madalapalgalise) töötajaskonna hõivele, sest nende palgad ei ole piisavalt paindlikud. Madala kvalifikatsioonitasemega töötajate palkade paindlikkust vähendavad tööturgude toimimist takistavad regulatsioonid (kõrged miinimumpalgad, sotsiaaltoetustest

tingitud suured sissetulekute asendusmäärad jne) ja madalapalgaliste töötajate väike regioonidevaheline mobiilsus.

Madala haridus- ja oskustasemega tööjõud on üldjuhul kapitali asendusfaktor, kõrgelt kvalifitseeritud tööjõud seevastu täiendfaktor. Kapitali tööjõuga võrreldes madal maksukoormus suurendab seetõttu *ceteris paribus* nõudlust kõrgelt kvalifitseeritud ja vähendab nõudlust madala oskustasemega tööjõu järele. Eesti tööturgudele iseloomulik ulatuslik struktuurne tööpuudus – olukord, kus madalalt kvalifitseeritud tööjõu osas ületab pakkumine nõudlust ning kõrgelt kvalifitseeritu osas vastupidi – võib osaliselt olla tööjõu kõrge suhtelise maksukoormuse tagajärg.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et pikas perspektiivis omavad tööhõive seisukohalt olulist mõju mitte muutused maksusüsteemis, vaid institutsionaalsed muudatused, mis parandavad tööjõuturgude paindlikkust ja efektiivsust. Näitena efektiivsetest meetmetest võib tuua muudatused, mis on suunatud vahe vähendamisele töötajate oskuste ning tööandjate vajaduste vahel, tööjõu mobiilsuse suurendamisele, alampalkade negatiivse mõju vähendamisele jne. Kui palgad on piisavalt paindlikud ja tööturgudel eksisteerib konkurents, ei oma tööjõu maksukoormuse muutumist või maksukoormuse ümberjaotumist tootmisfaktorite vahel põhjustavad maksusüsteemi muudatused tööpuudusele pikaajalist mõju.

Kasutatud kirjandus

- Aghio, P., Howitt, P. (1994), Growth and Unemployment. Review of Economic Studies, July
- Blundell, R., Duncan, A., Megir, C. (1998), Estimating Labor Supply Responses Using Tax Reforms. Econometrica, July
- Carey, D., Tchilinguirian, H. (2000), Average Effective Tax Rates on Capital, Labour, and Consumption. OECD Economics Department Working Paper No. 258
- Cummins, J.G., Hassett, K.A., Hubbard R.G. (1996), Tax Reforms and Investment: A Cross-Country Comparison. Journal of Public Economics 62
- Disney, R. (2000), The Impact of Tax and Welfare Policies on Employment and Unemployment in OECD Countries. IMF Working Paper No 164
- Eesti Rahandusministeerium. Eelarvestatistika
- Eesti Statistikaamet. Ettevõtete majandusnäitajad
- Eesti Statistikaamet. Rahvamajanduse arvepidamise süsteem
- Eric Engen and Jonathan Skinner (1996). Taxation and Economic Growth. National Tax Journal, December
- Eurostat (2/2001), Employment and Labour Market in Central European Countries
- Eurostat (2000, 10/2001), Labour Force Survey Principal Results
- Forteza, A., Rama, M. (2001), Labor Market “Rigidity” and the Success of Economic Reforms Across more than One Hundred Countries. The World Bank
- Järve, J. (2002), Tööjõukulude mõju tööjõu nõudlusele Eesti tööstusettevõtetes. PRAXIS
- Kuddo, A., Leetmaa, R., Leppik, L., Luuk, M., Vörk, A. (2002). Sotsiaaltoetuste efektiivsus ja mõju tööjõupakkumisele. PRAXIS
- Lucas R.E. Jr. (1990), Supply-Side Economics: An Analytical Review. Oxford Economics Papers 42
- Mendoza, E.G., Razin, A., Tezar, L.L.. (1994), Effective Tax Rates in Macroeconomics: Cross-Country Estimates of Tax Rates on Factor Incomes and Consumption. NBER Working Paper No. 4864
- Nickell, S. (1997), Unemployment and Labor Market Rigidities: Europe Versus North America. Journal of Economic Perspectives, Vol. 11 (Summer)
- The OECD Jobs Study (1995): Taxation, Employment and Unemployment

Pencavel, J. (1986), The Labour Supply of Men: A Survey. Handbook of Labour Economics, Vol. 1

Rõõm, M. (2002), Tööturu Institutsionaalsed Mudelid. Tööversioon, Eesti Pank

Zee, H.H. (1996), Taxation and Unemployment. IMF Working Paper, May

Lisa 1. Keskmised ja piirmaksumäärad sissetulekute lõikes Eestis

Tööandja kulu	Bruto- palk	Tulumak- suvaba miinimum	Tööandja Töötuskin- dlustus	Töötaja Töötuskin- dlustus	Maksus- tatud osa	Tulumaks	Netotulu	Keskmine maksu- määr	Piirmak- sumäär
2,002.5	1500	1000	7.5	15	485	126.1	1,358.9	32.14%	45.12%
2,670.0	2000	1000	10	20	980	254.8	1,725.2	35.39%	45.12%
3,337.5	2500	1000	12.5	25	1475	383.5	2,091.5	37.33%	45.12%
4,005.0	3000	1000	15	30	1970	512.2	2,457.8	38.63%	45.12%
4,672.5	3500	1000	17.5	35	2465	640.9	2,824.1	39.56%	45.12%
5,340.0	4000	1000	20	40	2960	769.6	3,190.4	40.25%	45.12%
6,007.5	4500	1000	22.5	45	3455	898.3	3,556.7	40.80%	45.12%
6,675.0	5000	1000	25	50	3950	1,027.0	3,923.0	41.23%	45.12%
7,342.5	5500	1000	27.5	55	4445	1,155.7	4,289.3	41.58%	45.12%
7,637.5	5721	1000	28.6	57.21	4663.8	1,212.6	4,451.2	41.72%	45.12%
8,010.0	6000	1000	30	60	4940	1,284.4	4,655.6	41.88%	45.12%
8,677.5	6500	1000	32.5	65	5435	1,413.1	5,021.9	42.13%	45.12%
9,345.0	7000	1000	35	70	5930	1,541.8	5,388.2	42.34%	45.12%
10,012.5	7500	1000	37.5	75	6425	1,670.5	5,754.5	42.53%	45.12%
10,680.0	8000	1000	40	80	6920	1,799.2	6,120.8	42.69%	45.12%
11,347.5	8500	1000	42.5	85	7415	1,927.9	6,487.1	42.83%	45.12%
12,015.0	9000	1000	45	90	7910	2,056.6	6,853.4	42.96%	45.12%
12,682.5	9500	1000	47.5	95	8405	2,185.3	7,219.7	43.07%	45.12%
13,350.0	10000	1000	50	100	8900	2,314.0	7,586.0	43.18%	45.12%
14,017.5	10500	1000	52.5	105	9395	2,442.7	7,952.3	43.27%	45.12%
14,685.0	11000	1000	55	110	9890	2,571.4	8,318.6	43.35%	45.12%
15,352.5	11500	1000	57.5	115	10385	2,700.1	8,684.9	43.43%	45.12%
16,020.0	12000	1000	60	120	10880	2,828.8	9,051.2	43.50%	45.12%
16,687.5	12500	1000	62.5	125	11375	2,957.5	9,417.5	43.57%	45.12%
17,355.0	13000	1000	65	130	11870	3,086.2	9,783.8	43.63%	45.12%
18,022.5	13500	1000	67.5	135	12365	3,214.9	10,150.1	43.68%	45.12%
18,690.0	14000	1000	70	140	12860	3,343.6	10,516.4	43.73%	45.12%
19,357.5	14500	1000	72.5	145	13355	3,472.3	10,882.7	43.78%	45.12%
20,025.0	15000	1000	75	150	13850	3,601.0	11,249.0	43.83%	45.12%
20,692.5	15500	1000	77.5	155	14345	3,729.7	11,615.3	43.87%	45.12%
21,360.0	16000	1000	80	160	14840	3,858.4	11,981.6	43.91%	45.12%
22,027.5	16500	1000	82.5	165	15335	3,987.1	12,347.9	43.94%	45.12%
22,695.0	17000	1000	85	170	15830	4,115.8	12,714.2	43.98%	45.12%
23,362.5	17500	1000	87.5	175	16325	4,244.5	13,080.5	44.01%	45.12%
24,030.0	18000	1000	90	180	16820	4,373.2	13,446.8	44.04%	45.12%
24,697.5	18500	1000	92.5	185	17315	4,501.9	13,813.1	44.07%	45.12%
25,365.0	19000	1000	95	190	17810	4,630.6	14,179.4	44.10%	45.12%

Allikas: Autori arvutused

Märkus: Maksumäärade arvutamisel ei võetud arvesse sotsiaaltoetusi ja maksusoodustusi.

Lisa 2. Tööjõu, kapitali ja tarbimise keskmised efektiivsed maksumäärad Eestis

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Tööjõu KEM*	34.4%	38.8%	36.5%	33.6%	35.5%	35.8%
Kapitali KEM	31.1%	21.5%	32.8%	35.1%	13.4%	10.9%
Tarbimise KEM	21.7%	24.5%	21.2%	20.4%	22.6%	22.8%
Füüsilise isiku tulumaks	4353.7	5240.1	6239.1	6531.8	6594.4	7099.1
Ettevõtte tulumaks	891.0	1228.4	1914.1	1635.1	854.5	748.3
Sotsiaalmaks	5271.9	7734.6	7454.4	7247.3	8423.6	9546.0
Maksud omandilt	242.3	296.3	219.2	290.7	411.4	434.9
Maksud kaupadelt ja teenustelt	7105.2	9204.6	9328.6	9228.8	11106.7	12220.5
Käibemaks	5271.3	6689.9	6417.1	6419.9	8156.2	8642.5
Aktsiisimaks	1734.8	2400.9	2789.2	2686.5	2819.2	3434.1
Riigilõiv	289.5	318.5	351.0	455.1	665.8	646.6
Omanditehingutega seotud riigilõivud**	144.8	159.2	175.5	227.5	332.9	323.3
Eratarbimine	31491.5	37586.0	42926.7	43921.5	49299.3	53913.1
Valitsuse tarbimine	13014.9	14727.7	16650.5	17851.4	18594.0	19720.3
Valitsussektori töötajate töötasud***	4721.4	5563.2	6261.7	7271.4	7540.0	7818.5
Hüvitised töötajatele	28018.7	33401.6	37478.2	41049.1	42334.2	46509.0
Ärikasum****	4111.2	7842.3	7046.2	6139.2	11955.5	13808.8

Allikas: autori arvutused

Märkused: kõik andmed v.a. efektiivsed maksumäärad on miljonites eesti kroonides.

* KEM = keskmine efektiivne maksumäär

** Omanditehingutega seotud riigilõivude suurus = 1/2 riigilõivust

*** 2001. aasta valitsussektori töötajate töötasud on prognoositud eelmiste aastate töötasude põhjal

**** 2001. aasta ärikasum on prognoositud ettevõtete realiseerimise netokäibe alusel

Lisa 3. Töøjõu ja tarbimise kombineeritud KEM OECD riikides ja Eestis*

	1980-85	1986-90	1991-97
USA	26.5	26.7	27.3
Jaapan	25.2	27.9	29.1
Saksamaa	43.0	44.3	46.0
Prantsusmaa	47.5	50.2	51.0
Itaalia	37.3	42.2	46.5
Suurbritannia	36.4	35.0	34.4
Kanada	35.2	37.3	38.0
Austraalia	32.4	34.0	31.8
Austria	50.2	51.1	53.4
Belgia	48.8	50.6	51.0
Tshehhi Vabariik			50.8
Taani		56.9	57.5
Soome	48.0	52.9	57.1
Kreeka		35.2	38.4
Ungari			55.1
Island			
Iirimaa	38.8	42.7	42.2
Korea	20.1	21.2	22.5
Luksemburg			
Mehhiko			
Madalmaad	50.6	52.6	52.0
Uus-Meremaa		39.0	39.2
Norra	52.1	52.6	52.9
Poola			54.2
Portugal		37.1	38.5
Hispaania	30.6	38.1	39.9
Rootsi	56.2	61.0	58.1
Shveits	33.4	34.5	36.1
Türgi			
OECD keskmine	39.6	41.9	42.7
G7 keskmine	35.9	37.6	38.9
EL keskmine	44.3	47.3	48.3
Eesti**			50.0

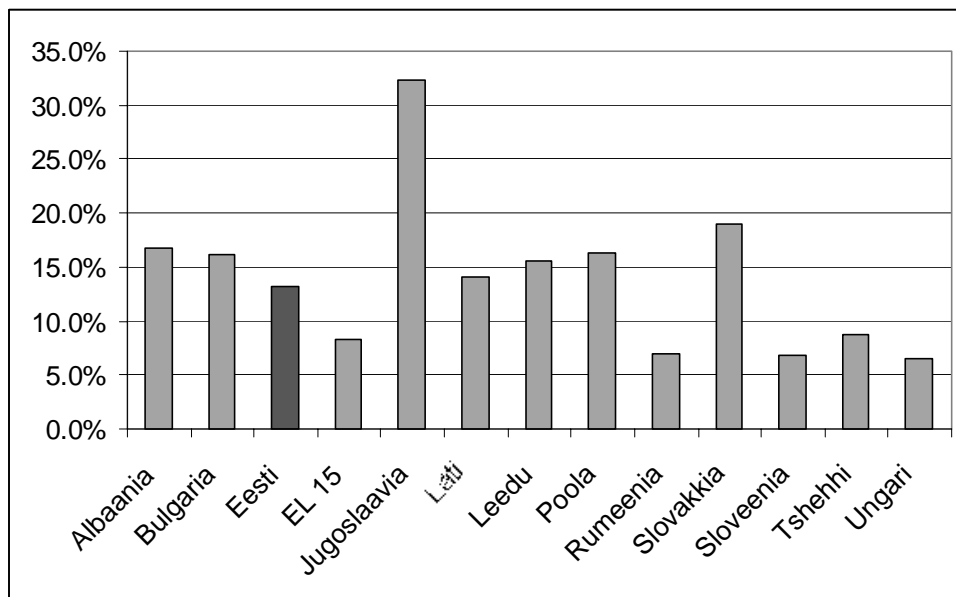
Allikas: David Carey ja Harry Tchilinguirian (OECD Working paper, 2000), autori arvutused

Märkused:

* Töøjõu ja tarbimise kombineeritud KEM = töøjõu KEM + tarbimise KEM * (1 – töøjõu KEM)

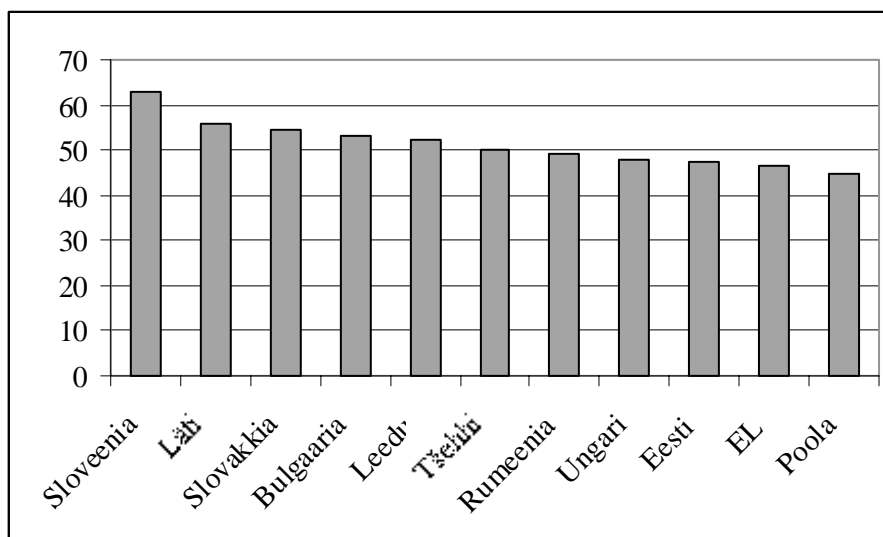
** Eesti töøjõu ja tarbimise komb. KEM on arvatud 1996. – 2001. a.-ni

Lisa 4. Töötuse määrad (%) KIE riikides ja Euroopa Liidus 2000. aastal

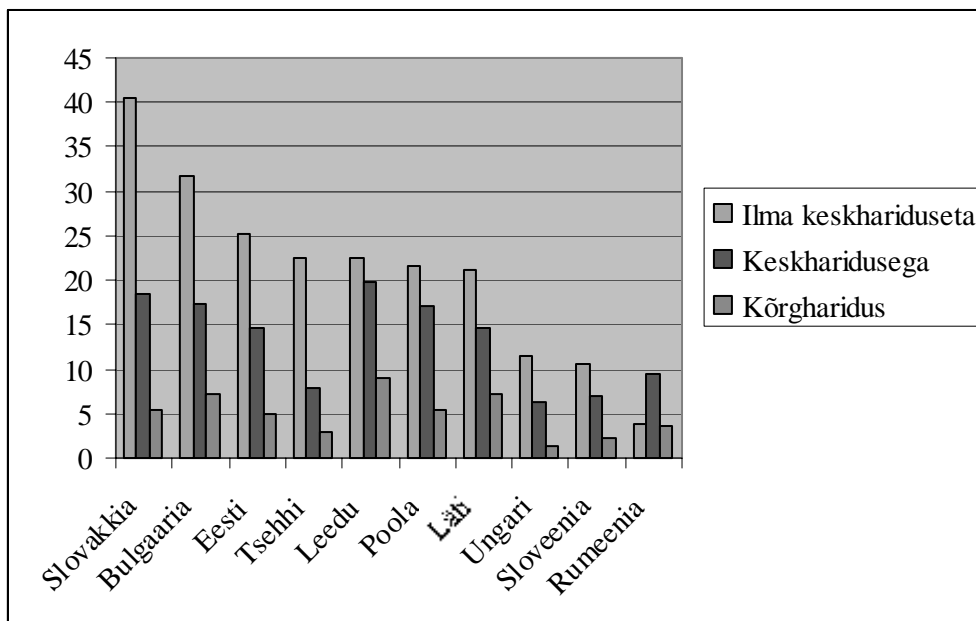
Allikad: Employment and Labour Market in Central European Countries (Eurostat 2001), Labour Force Survey Principal Results 2000 (Eurostat 2001)

Lisa 5. Pikaajaliste töötute (töötuse perioodi kestvusega üle 1 aasta) osakaal kogu töötute hulgas KIE riikides ja Euroopa Liidus 2000.a

Allikad: Employment and Labour Market in Central European Countries (Eurostat 2001), Labour Force Survey Principal Results 2000 (Eurostat 2001), Eesti Statistikaamet

Lisa 6. Töötuse määr (%) KIE riikides haridustasemete lõikes 2000.a

Allikas: Employment and Labour Market in Central European Countries (Eurostat 2001)